

**ЕРЕКШЕ БІЛІМ БЕРУДІ ҚАЖЕТ
ЕТЕТІН БАЛАЛАРДЫ ЗЕРТТЕУ
ИЗУЧЕНИЕ ДЕТЕЙ С ОСОБЫМИ
ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫМИ ПОТРЕБНОСТЯМИ**

УДК 376.33
МРНТИ 14.29.27

А.Н.Аутаева¹, А.Ж.Айдарқұлова²

¹ ғылыми жетекшісі, психол.ғ.к., доцент, akbota-n@mail.ru

² Абай атындағы Қазақ Ұлттық педагогикалық университеті, 7М01901 – Арнайы педагогика, сурдопедагогика мамандығының 2 курс магистранты, aziza.aidarkulova@mail.ru
Қазақстан, Алматы қаласы

**ЕСТУ ҚАБІЛЕТІ НАШАР БАЛАЛАРДА ҰСАҚ МОТОРИКАНЫ ДАМЫТУДАҒЫ
ҚҰМДЫ ОЙЫН ТЕРАПИЯСЫН ДАМЫТУДЫҢ ТИІМДІ ЖОЛДАРЫ**

Аңдатпа

Мақалада мектеп жасындағы (6-7 жас) есту қабілеті нашар балалардың ұсақ моторикасының дамытудағы құмды ойын терапиясын дамытудың тиімді жолдары қарастырылған. Есту қабілеті нашар балалардың ұсақ моторикасын құмды ойын арқылы дамыту теориялық тұрғыда қарастырылып, арнайы педагогикадағы құмды ойын терапиясын дамытудың бірқатар тәсілдері берілген.

Түйін сөздер: есту қабілеті нашар балалар, мектеп жасындағы нашар еститін балалар, ұсақ моторика, құмды ойын терапиясы арқылы дамыту.

А. Н. Аутаева¹, А. Ж. Айдарқұлова²

¹научный руководитель, психол.к. н., доцент, akbota-n@mail.ru

²Казахский национальный педагогический университет имени Абая, магистрант 2 курса специальности 7М01901-Специальная педагогика, сурдопедагогика, aziza.aidarkulova@mail.ru
Казахстан, г. Алматы

**ЭФФЕКТИВНЫЕ СПОСОБЫ РАЗВИТИЯ ПЕСОЧНОЙ ИГРОВОЙ ТЕРАПИИ В
РАЗВИТИИ МЕЛКОЙ МОТОРИКИ У ДЕТЕЙ С НАРУШЕНИЯМИ СЛУХА**

Аннотация

В статье рассмотрены эффективные способы развития игровой терапии в развитии мелкой моторики у детей школьного возраста (6-7 лет). Развитие мелкой моторики у детей с нарушениями слуха через песочную игру теоретически рассматривается и дается ряд подходов к развитию песочной игровой терапии в специальной педагогике.

Ключевые слова: развитие слуха, слабослышащих детей школьного возраста, мелкая моторика, песочной игровой терапии.

A. N. Autaeva¹, A. Zh. Aidarkulova²

¹scientific supervisor, psychologist, associate professor, akbota-n@mail.ru

² Kazakh National Pedagogical University named after Abai, 2nd year master's student of specialty 7M01901-Special pedagogy, sign language teaching, aziza.aidarkulova@mail.ru
Kazakhstan, Almat

**EFFECTIVE WAYS TO DEVELOP SAND PLAY THERAPY IN THE DEVELOPMENT OF
FINE MOTOR SKILLS IN CHILDREN WITH HEARING IMPAIRMENTS**

Abstract

The article discusses effective ways of developing play therapy in the development of fine motor skills in school-age children (6-7 years). The development of fine motor skills in children with hearing impairments

through sand play is theoretically considered and a number of approaches to the development of sand play therapy in special pedagogy are given.

Keywords: hearing development, hearing-impaired school-age children, fine motor skills, sand play therapy.

Мектеп жасындағы балалардың ұсақ моторикасын зерттеу мәселесіне Л.С. Выготский, Д.Б. Эльконин, А.В. Запорожец т.б. ғалымдар өз еңбектерінде ерекше көңіл бөлген. Қол, қол білезіктерінің, алақан мен мидың дамуы арасындағы байланысты танымал физиолог, ғалымдар В.М. Бехтерев, И.М. Сеченов, И.П. Павлов, баланың ауызша сөйлеу тілін зерттеушілер – М. Монтессори, М.М. Кольцова, В.А. Сухомлинский сынды ғалымдар өз еңбектерінде зерттеп көрсетті. Ұсақ қол моторикасының даму мәселесіне С.В. Черных, Т.В. Фадеева, З.И. Богатеев, А.В. Мельникова және т.б. зерттеушілердің еңбектерінде кездестірсек болады. Мектепке дейінгі балаларды оңалту әдісі ретінде құм терапиясы тақырыбы мамандар бірнеше рет зерттеді. Атап айтқанда, шетелдік ғалымдар: Р. Бауэр, Ш. Блюхер, Д. М. Калфф, М.Ловенфельд, В.А. Минаева, Л. Фишер, К. Г. Юнг және басқалар. Сондай-ақ, бұл тақырыпты ресейлік зерттеушілерден М.В. Кисилева, Агавелян О. К., Верхотурова Е. А., Грабенко Т. М. Зинкевич-Евстигнеева Т. Д., [Редикульцева Е.А.](#), Кузуб Н.В., Нисневич Л.А., Рюмина Т.В., Сакович Н. А., Трошкина Е. А. және т.б., отандық ғалымдардан Бегалиева Н.Ү., Есенова Л.С., [Абсаттарова Н.](#), Айтжанова А.С., Байғанышева К.М., Советбек Н.Ж., Жандауова Г., Мендыкерей А.К., Наурызбаева Г. М., Басбаева У.О., [Языбаева Е.Е.](#) т.б. зерттеді.

Қытайда мануалды (қолмен) қимыл-қозғалыстардың мидың дамуына ықпалы б.з.д XI ғасырда белгілі болған. Қол және саусақтар қатысатын ойындар, әртүрлі қимылдар дене мен ақыл-ойдың үйлесімді дамып-жетілуіне, мидың жүйесін қалыпты жағдайда ұстауына әсерін тигізеді. Ұсақ моториканы дамытуға арналған жаттығуларды жүйелі, үзбей жасау арқылы таным үрдістерінің, жүрек, қан тамырлары мен ас қорыту жүйесінің қызметінің дамуына ықпалын тигізеді. Сонымен қатар, оқушылардың эмоционалды тұрғыда шаршауын, қажуын азайтады, қимыл-қозғалыс координациясын, қолдың ептілігін, күшін дамытады[1].

Зерттеушілер әр саусақтың ми қыртысында кең өкілдігі бар екенін дәлелдеді. Қол саусақтарының қимыл-қозғалыстардың дамуы алдында буындардың артикуляциясы дамиды. Саусақтардың дамуына байланысты мида "адам денесінің схемасы" проекциясы қалыптаса бастайды. Сонымен қатар, ауызша сөйлеу реакциялары саусақ жаттығуларымен тікелей байланысты болып келеді[2].

Құм терапиясы (Sandplay) бүгінде әлеуметтік жұмыс тәжірибесінде кең таралған, бұл қызықты әдіс балалармен және ересектермен жұмыс жасауда қолданылады. Құм терапиясы бейсаналыққа енуге, оның тереңдігіне енуге, бейсаналық процестерді зерттеуге, "сана цензурасын" айналып өтуге мүмкіндік береді. Құмнан жасалған сурет, пішін, символдар, метафоралар-бұл құмдарды жасайтын әр адам үшін ерекше мағыналары бар бейсаналық тіл суреттер. Клиент құмдағы суреттер арқылы өзін көрсете отырып, маманға өзінің ішкі әлемін түсінуге, қазіргі кездегі тәжірибесін және өткен тәжірибелердің көздерін түсінуге, болашақ перспективаларын көруге көмектеседі.

Құм шығармашылығының өнімдері-бұл адамның көңіл-күйі мен ойларының объективті көрсеткіштері, олар клиенттің жағдайының динамикасын байқауға мүмкіндік береді. Мұндай символдық сөйлеу клиентке өз тәжірибелерін дәлірек айтуға, жағдайға, проблемаларға басқаша қарауға, оларды шешу жолдарын табуға мүмкіндік береді[3].

Психоәлеуметтік жұмыста құммен жұмыс өткен ғасырдың XX-жылдарының соңында қолданыла бастады. Құм терапиясының теориялық негізі К. Юнг жасаған белсенді қиял әдісі болды. Құмсалғышта жасалған құм суреттері шығармашылық регрессияға ықпал етеді, адамды балалық шаққа қайтарады және "баланың архетипін" белсендіреді [4].

Құм терапиясының полифункционалдылығы және оның тұлғаға әсер етудің әмбебаптығы, сондай-ақ оның айналасында адам қызметінің барлық түрлерінің (танымдық, шығармашылық, коммуникативті, құндылыққа бағдарланған символдық-символдық, рефлексивті және т.б.) автономды саласын қалыптастыру интегративті қабілеті құм терапиясын абилитацияның ерекше әдісі және ақыл-есі кем бала үшін қолайлы "түзету-дамыту ортасы" ретінде қарастыруға, абилитациялық-түзету әсерінің (танымдық, коммуникативті, рефлексивті, эмоционалды-сезімтал шығармашылық) маңызды компоненттерін анықтауға мүмкіндік берді.

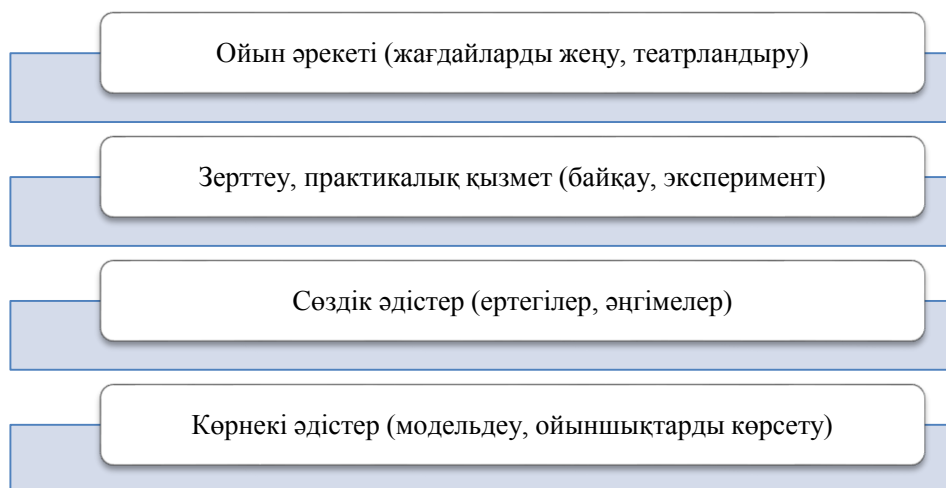
Құм терапиясы:

- психоэмоционалды жағдайды тұрақтандыруға;
- қозғалыстарды үйлестіруді, ұсақ моториканы жақсартуға;
- сенсорлық-перцептивті сфераның дамуын, кинестетикалық сезімталдықты ынталандыруға;
- қарым-қатынас және сөйлеу дағдыларын, кеңістіктік бағдарлауды дамытуға;
- танымдық қызығушылықтар мен дағдыларды ынталандыруға мүмкіндік береді. ой-өрісті кеңейту;
- ынтымақтастық тәсілдерін әр тараптандыру[5].

Құм терапиясы әдісін қолдану абилитациялық әсердің стандартты формаларына қарағанда түзету, білім беру және дамыту әсерін береді.

Құм шығармашылығының өнімдері-бұл адамның көңіл-күйі мен ойларының объективті көрсеткіштері, олар клиенттің жағдайының динамикасын байқауға мүмкіндік береді. Мұндай символдық сөйлеу клиентке өз тәжірибелерін дәлірек айтуға, жағдайға, проблемаларға басқаша қарауға, оларды шешу жолдарын табуға мүмкіндік береді.

Құм терапиясын қолданудың әдіс-тәсілдері

Құм терапиясын қолданған кезде жұмыс істеудің үш кезеңін бөліп қарастырамыз:

- Балалар құмның өзімен, құммен ойнау ережелерімен және ерекшеліктерімен танысатын танысу;
- Бақылау: құммен ойнау кезінде бала өзінің эмоциялары мен сезімдерін еркін білдіре алатындығын ескере отырып, бақылауды қолдана отырып, баланың негізгі мәселелерін анықтауға болады, өйткені ойын баланың өзін-өзі танытуының символдық тілі болып табылады;
- Түзету және дамыту: мәселені анықтағаннан кейін түзету және дамыту сабақтары өткізіледі.

Құм терапиясы әдісі:

- * символдық деңгейде психо-травматикалық жағдайды пысықтау;
- * шығармашылық өзін-өзі көрсету процесінде теріс эмоционалды тәжірибеге жауап беру;
- өзгертуге қатынасы, өзіне, өзінің өткеніне, қазіргісіне және болашағына қарай маңызы бар басқа да және өз тағдыры, тұтастай алғанда;
- * Клиентті қайта сезіну және одан босату мақсатында өткен тәжірибені қалпына келтіру;
- * психотерапиялық жұмыстың басқа әдістерін толықтыру.

Құм терапиясы әдісінің модификациялары осы әдіспен оқытылған әлеуметтік мұғалімдердің, дефектологтардың, логопедтердің, әлеуметтік жұмыс мамандарының қызметінде қолданыла алады. Әдетте, құм терапиясы алғашқы кездесуден бастап қолданылмайды, тек клиентті арнайы жіберілген кезде құм терапиясы процедурасын қолдана алады.

Егер балада төмендегідей ерекшеліктер анықталатын болса, құм терапиясын қолдану ұсынылады: ол не сезінетінін немесе не ойлайтынын сөзбен түсіндіре алмайды; өз сезімдерін білдіруде шектеулі; экзистенциалды немесе жас дағдарысын бастан кешуде; психологиялық жарақат алған; шешім қабылдауда проблемалар бар[5].

Осылайша, құм терапиясы түзету оналту және дамыту әлеуетіне ие және көптеген функцияларды атқарады: қол саусақтарын және жалпы денені бос ұстау; травматикалық өмірлік жағдайларды жоғалту және бастан кешіру; позитивті өзіндік тұжырымдаманы қалыптастыру; өз іс-әрекеттері мен жасаған іс-әрекеттерінде жауапты болу; өзіне сенім артуды үйрену; бақылау сезімін меңгеру; күйзеліске деген төзімділігін дамыту[6,7].

Құм терапиясының негізгі ұстанымы-клиентті өзгерту және қайта құру емес, оған арнайы мінез-құлық дағдыларын үйрету емес, оған өзі болуға мүмкіндік беру. Құм терапиясы әдісі музыкалық терапиямен, дыбыстық терапиямен және табиғи терапиямен жақсы үйлеседі, бұл терапиялық процестің терең деңгейге жетуіне мүмкіндік береді [6]. Құм терапиясы ересектермен де, балалармен де жұмыста қолданылады. Арнайы мамандар ақыл-ойдың жеткіліксіз дамуына, сөйлеу эмоционалды бұзылуларына және т. б. байланысты түзете- дамыту сабақтарында құм терапиясы әдісін қолданады. Құм терапиясы мыналарға бағытталған: балада танымдық процестерді дамыту-қабылдау, зейін, есте сақтау, бейнелі - логикалық ойлау, кеңістіктік қиял; шығармашылық әлеуетті дамыту, қарым - қатынас дағдыларын қалыптастыру; шығармашылық өзін - өзі көрсету процесінде жағымсыз эмоционалды тәжірибеге жауап беруге үйрету; қолдың ұсақ моторикасын дамыту; символдық деңгейде травматикалық жағдайды жасауға; қайта тәжірибе алу және түпкілікті босату үшін өткен тәжірибеге регрессияны қамтамасыз ету; өзіне, өткенге және болашаққа деген көзқарасты өзгерту; баланың психоэмоционалды жағдайын үйлестіру.

Мектеп жасына дейінгі және мектеп жасындағы балалармен құм терапиясын қолдану кезінде келесі нұсқалар қолданылады:

1. Ойын әдістері. Құм жәшігі бар дидактикалық материал (ойын шеберханасы) жас кезінде қолданылады. Ғылыми зерттеулер барысында құм теріс энергияны сіңіретіні, үйлесімділікке толтыратыны, тыныштандыратыны дәлелденді.

2. Диагностикалық әдістер (топтық және жеке формалар). Пайдалану кезінде жеке диагностикалауға болады: агрессияның бағыты мен деңгейі (ауто және гетероагрессия); баланың ішкі қақтығыстарының болуы (жойылу кезеңіндегі құм елі, құмсалғыштағы күрес және т.б.); жақын адамдармен қақтығыстар (ата-аналар, бауырлар, әпкелер және т. б.). Сонымен қатар, құм елінде баланың қоршаған ортасының нақты мүшелерінің рөлін атқаратын кейіпкерлердің қарама-қайшылығын атап өтуге болады; ресурстық әлеуетті мүмкіндіктер (жағдайдан арылуға және проблеманы бақытты шешуге мүмкіндік беретін "керемет заттардың" болуы); қиындықтарды жеңу жолдары (болдырмау, қамқорлық, өзара көмек және т. б.); эмоциялық саланың даму деңгейі (рефлексия, сезімдерді талдау); құмдағы ойыншықтардың орналасуын талдау және олардың мағынасын түсіндіру[7]. Топтық әдіспен топтағы рөлдердің таралуы мен сипатын, топтың әр мүшесінің стилі мен мінез-құлық әдістерін анықтауға болады.

3. Балада психоэмоционалды және мінез-құлық проблемалары, невротикалық сипаттағы бұзылулар, қорқыныш және т. б. болған жағдайда психокоррекциялық әсер.

4. Дамытушы психопрофилактикалық агент ретінде. Осылайша, құм терапиясы мектеп жасына дейінгі балалардағы ринстондарды түзету әдістерінің бірі болып табылады, өйткені ол сабақ барысында мектеп жасына дейінгі бала өзін қауіпсіз сезінетін ең қолайлы орта жасайды. Нәтижесінде бала шығармашылық белсенділікті, қиялды, қиялды көрсетеді, өздігінен жұмыс істеуге және шешім қабылдауға қорықпайды. Әдісті қолдану барысында мектеп жасына дейінгі бала бейсаналық түрде өзін түсінуге, өзін оң қабылдауға үйренеді. Сондай-ақ, құм мектепке дейінгі баланың жағымсыз эмоциялары мен энергиясын "қабылдау және жерге қосу" қасиетіне ие. Баланың травматикалық жағдайда өмір сүруі, оны құмда ойнау және ертегі фигураларын қолдану пайдалы өмірлік тәжірибе болып табылады, бұл болашақта өмірлік қақтығыстар мен проблемаларды тиімді шешуге, нақты өмірдегі қорқыныштарды жеңуге мүмкіндік береді[4].

Қорытындылай келе, есту қабілеті нашар балаларға құмды ойын терапиясын қолдану арқылы ұсақ моторикасын, ауызша сөйлеу тілін дамытудың мәні мен маңыздылығы зор екенін нақтыладық. Оқушыларды сабақ барысында қарапайым іс-имыл, қолдың қимылының үйлесімділігін, ептілігін дамыту кезінде құмды ойынның алар орны орасан. Жоғарыда көрсетілгендей, құм терапиясын қолдану кезінде *жұмыс істеудің* әртүрлі нұсқаларын, негізгі кезеңдерін, әдіс-тәсілдерін, әртүрлі ойын түрлерін есту қабілеті нашар балалар үшін ұсақ моторикасын дамытудың, оған қоса ауызша сөйлеу тілін дамытудың тиімді жолдарын қарастырдық.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі :

1. Крупенчук О.И. Система работы по развитию мелкой моторики у детей с патологией / О.И. Крупенчук. – М.: Литера, 2014. – С.2187
2. Кольцова М.М. Двигательная активность и развитие функций мозга ребенка / М.М. Кольцова. – М.: Просвещение, 2013. – С. 228.
3. Григорян Е., В.А. Минаева Коррекция детских страхов у дошкольников средствами песочной терапии // Екатеринбург 2018 // Выпускная квалификационная работа Направление 44.03.02 – Психолого-педагогическое образование
4. Прищепина, С. Мелкая моторика в психофизическом развитии дошкольников / С. Прищепина // Дошкольное воспитание. – 2015. – № 1. – С. 60-63.
5. Метод "Песочная терапия" в психологическом консультировании **Ошибка! Недопустимый объект гиперссылки.**
6. О. Г. Грузд. Sandplay (игры на песке) - метод, основанный в рамках аналитического юнгианского подхода.
7. Аксенова, М. Развитие тонких движений пальцев рук у детей с нарушением развития / М. Аксенова // Дошкольное воспитание. – 2015. – №8. – С. 62-65.
8. Соколова Е.В. Готовимся к школе. Развиваем моторику руки. 5-7 лет / Е.В. Соколова, Н.Н. Нянкoвская. – М.: Академия развития, 2019. – С. 32.

УДК 376.3

МРНТИ: 14.01.93

Жиенбаева Н.Б.¹, Хуатхан Г.²

¹ ғылыми жетекшісі, психология ғылымдарының докторы, профессор

Абай атындағы ҚазҰПУ, zh_nadejda@mail.ru

² «7М01902 – Логопедия» мамандығының 2 курс магистранты,

Абай атындағы ҚазҰПУ, gulmirakhuatkhan@mail.ru

Алматы қ, Қазақстан

СӨЙЛЕУ ҚАБІЛЕТІ ЗАҚЫМДАНҒАН БАЛАЛАРДЫҢ ДАМУЫНДА ДЕНСАУЛЫҚ САҚТАУ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫН ҚОЛДАНУДЫҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ШАРТТАРЫ

Аңдатпа

Бұл мақалада сөйлеу қабілеті зақымданған балалардың дамуында денсаулық сақтау технологияларын қолданудың педагогикалық шарттары жан – жақты зерттелді.

Денсаулық сақтау технологиялары – білім алушылар мен педагогтардың денсаулық жағдайына зиян келтірместен оқу – тәрбие процесін ұйымдастыруды көздейтін әдістердің жиынтығы. Яғни, бұл технологиялардың көмегімен оқыту үрдісін салауатты түрде ұйымдастырып, оның оң ықпалдарын біршама есе арттыруға болады. Балалардың қозғалысының төмендігі, жүктеменің мөлшерінің көптігінің бәрі баланың денсаулығына кері әсер етеді. Бүгінгі таңда балалардың денсаулық жағдайы мен салауатты өмір салтын ұстану деңгейінің өткен ғасырдағымен салыстырғанда төменірек екендігін ескерсек, бұл тақырыпты терең өзектілікке ие деуге негіз бар.

Кілттік сөздер: денсаулық сақтау технологиялары, сөйлеу тілі, салауатты өмір салты, денсаулық, оқу – тәрбие, қозғалыс.